

СУЧАСНЕ МІСТО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ж. М. Мечкало

аспірантка кафедри філософії

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут»

У статті розглядається розвиток сучасного міста в умовах глобалізації. Обґрунтовано ймовірні способи розбудови міста, як інноваційного та творчого центру розвитку національної держави. Нині сфера творчих індустрій має безліч можливостей, які добре вписуються у структуру глобалізаційних зв'язків між містами, регіонами та країнами. Творчі індустрії «запліднюють» ті сучасні зміни, що відбуваються в культурі та економіці міст, а також в інтелектуальних пошуках творчих людей. Творчі індустрії дають змогу реально працювати в інтересах громади, залучають представників всіх рівнів влади до процесу вирішення нагальних проблем суспільства в цілому.

Ключові слова: глобалізація, творчість, місто, держава.

Однією з головних характеристик сучасного світу є розвиток процесу глобалізації. Глобалізація є особливістю еволюції суспільства, яка дає змогу державі або процвітати, використовуючи позитивні сторони глобалізації, і при цьому виробляти протидію негативу, або ж зрештою зникнути з політичної карти світу як незалежна та суверенна. Кінцевим результатом процесу глобалізації є міграція капіталу у масштабі всієї планети, виробничих та людських ресурсів, міжнародний розподіл праці, наближення законодавства до світових стандартів, а також економічних та соціальних процесів, зближення культур різних країн.

Процеси глобалізації актуалізують міста як культурний та інноваційний центр розвитку всієї національної держави, адже саме міста концентрують у собі творчий потенціал та надають простір для інновацій. Виникає уявлення про те, що міста та мегаполіси можуть стати обличчям розвитку нового часу. В основі процвітання національної держави стоїть творчий капітал та інформаційні технології, тому розвиток міста стає першочерговою стратегією розвитку в умовах глобалізації цих змін.

Проблеми та наслідки глобалізації вивчає багато вчених, зокрема цьому присвячені роботи О. Г. Білоуса, Д. Г. Лук'яненка «Глобалізація та безпека розвитку» [6], У. Бека «Что такое глобализация?» [1] та ін. У збірці наукових праць «Глобальне співтовариство: нова система координат» окреслено позитивні та негативні сторони процесу глобалізації, передбачено розвиток подій в політичній, економічній, соціальній, культурній сферах, осмислено місце та роль пострадянських країн в процесі розвитку сучасного світу [5].

Питанням розбудови сучасного міста присвячені роботи таких авторів як Філ Вуд, який у своїй роботі «Коловорот міської творчості»

розглядає розвиток міста через стимулювання міської творчості, описує стимули які можуть активувати приховану міську творчість [3]. Також проблеми розвитку міста висвітлюються у роботі Ч. Лендрі «Креативне місто», який бачить розвиток міста на шляху створення творчих (креативних) індустрій [10]. Такий автор як Т. Дрідзе у своїй праці «Людина та міське середовище у прогностичному соціальному проектуванні» основним способом розвитку міста вбачає соціокультурні трансформації, в яких визначальним елементом все ж таки залишаються люди [6].

Метою даної статті є теоретичне обґрунтування ймовірних способів розбудови міста, як інноваційного та творчого центру розвитку національної держави в умовах глобалізації.

Більшість дослідників погоджуються з визначенням глобалізації як процесу всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Процес глобалізації – об'єктивний процес, який має системний характер та стосується усіх сфер життєдіяльності країни та суспільства. Завдяки глобалізації світ стає більш взаємопов'язаним та більш взаємозалежним від усіх його суб'єктів, просліджується тенденція до збільшення як кількості спільних для держави проблем, так і кількості типів суб'єктів, що інтегруються.

Слід звернути увагу також на визначення поняття «глобалізація» американським дослідником Хелдом Макґрю, який говорить, що це – розширення, поглиблення та прискорення взаємозв'язків у світовому просторі, в усіх аспектах сучасного людського життя. Глобалізація втілює ідею інтегрованості країн у світове співтовариство та їх спільного розвитку. Захоплюючи широке коло сфер діяльності людини, від культури до злочинності, від фінансів до духовності, глобалізація викликає безліч дис-

кусій і суперечок. Частіше за все, коли міркують про глобалізацію, йдеться лише про її економічний та політичний аспекти. Однак, вона набагато глибша і може змінити не тільки всі сторони людського життя, але й саму людину. Глобалізація криє у собі чимало загроз, але разом з тим – і надій. Рікардо Діас Гохляйтер, президент «Римського клубу», визначив такі головні напрямки, у яких мають розвиватися глобалізаційні процеси: по-перше, добиватися екологічної рівноваги, по-друге, розвивати господарську конкурентоспроможність, по-третє, добиватися соціальної справедливості, по-четверте, підтримувати правову державу та демократію. Часто ці цілі заперечують одна одну, однак елімінувати жодну з них неможливо, оскільки це одразу робить недосяжними всі інші. Завдання полягає в їх балансуванні [9].

Як слушно зазначає відомий дослідник проблем глобалізації У. Бек, для того, щоб виробити політичні інструменти управління процесами глобалізації, слід її не демонізувати, а чітко уявляти симптоми пов'язаних із нею «хвороб» [1]. Глобалізація дає можливість національній державі зробити акцент на оновлення та економічне зростання, завдяки приходу нових ідей та інвестицій, збільшення конкурентоспроможності держави. Проте використання процесу глобалізації для свого розвитку безпосередньо залежить від якості державної політики в цій сфері, створення правових засад для її розвитку, також ефективності заходів, спрямованих на реалізацію та захист національних інтересів.

Одна з головних особливостей глобалізації полягає в тому, що це явище супроводжується «нестримним» розширенням світових ринків для певних видів продукції, товарів чи послуг. При цьому постає гостра проблема: як зберегти достатні простори для розвитку людських, громадянських і природних цінностей в умовах нестримного розвитку глобальних ринків? Коли вони починають «безроздільно» домінувати над соціальною і навіть над політичною сферами суспільства – це є ознакою «іншого боку медалі» явища глобалізації, свідченням недостатнього розвитку демократичних інститутів цього суспільства. У такому разі влада і багатство концентруються в невеликій групі людей та корпорацій, відокремлюючи решту суспільства від демократично встановлених норм використання громадянських прав і ресурсів.

У цьому плані глобалізація «підштовхує» до перегляду принципів управління як на національному, так і наднаціональному рівнях. Заради задоволення потреб людини, за рахунок переваги конкурентоспроможних ринків, при наявності чітких правил та політичних і

географічних кордонів, управління на усіх рівнях влади має стати і більш скоординованим та ефективним. Ідеологічні засади мають меншою мірою домінувати над принципами толерантності й прагматизму на великих економічних просторах. Тобто має визнаватися той факт, що вигоди для одного з учасників глобального ринку (країни чи транснаціональної компанії) можуть не обов'язково влаштовувати інших учасників і чимось треба поступатися заради спільного стратегічного розвитку.

В умовах глобалізації все більшого значення набувають міста та мегаполіси як культурні та наукові центри. Творчий капітал та інформаційні технології, що розвиваються саме у містах завдяки суспільному розподілу праці та концентрації інтелектуальних ресурсів, стають двигуном розвитку глобалізації та процвітання національної держави. Зрозуміло, що керований процес входження до глобального економічного та соціокультурного простору передбачає свідомі інвестиції у розвиток креативного потенціалу міста.

Для багатьох на сьогоднішній день й досі не зрозуміло, чому так важливо для майбутнього міста бути творчим. Наша дійсність – це збільшення чисельності населення світу, переважна більшість якого проживає в містах, і часто, протиставляючи місто селу, його змальовують як кошмар, місце в якому сконцентровано все найгірше в світі. Але треба розуміти, що всі негативні прояви міського життя є своєрідним «відлунням» його переваг, і що саме міста мають ключ до вирішення більшості проблем, які виникають в процесі розвитку сучасної західної цивілізації. Міста є двигуном розвитку національної держави адже концентрують в собі засоби створення багатства та продукують інновації, забезпечують економічне зростання. Більше цього саме міста створюють середовище для людини, яка прагне до самореалізації та свободи вибору. Тому завдання перетворення міського середовища на краще, комфортніше, багатше та більш пристосоване до життя творчої людини стає першочерговою необхідністю. Проте, старі методи вирішення проблем урбаністичної кризи – кризи соціальних відносин, нерівного розподілу багатства та забруднення міського середовища, вже не спрацьовують. Саме тому творчість стає дієвим механізмом виходу із даної ситуації.

У сучасному світі, що динамічно змінюється, відбувається становлення та розвиток нової творчої економіки та такої її важливої складової як творчі індустрії. Концепція творчих індустрій виникає у Великобританії, і з 1998 року їх впровадження визнано пріоритетним напрямом розвитку національної політики, а також політики муніципального рівня. Офі-

ційне визначення творчих індустрій, яке було прийнято департаментом культури, ЗМІ та спорту уряду Великобританії, звучить так: це «... діяльність в основі якої лежить індивідуальний творчий початок, навик або талант, і яка може створювати додану вартість і робочі місця шляхом виробництва і експлуатації інтелектуальної власності» [4]. Творчі індустрії допомагають створенню такого дійсно нового явища для сучасного міського життя і для формування творчої економіки як «творчі кластери». Творчий кластер являє собою специфічне середовище, у якому об'єднані декілька підприємств, фірм, офісів, які зайняті у секторі творчих індустрій. Важлива риса творчих кластерів – це спільна атмосфера творчості та бізнесу, яка сприяє виготовленню творчого продукту [7].

Творчі індустрії на сучасному етапі розвитку стають не тільки особливим сектором економіки, а й своєрідним іміджевим механізмом. Вони також стають визначальними чинниками розвитку міст та регіонів. Розвиток творчих індустрій призводить до формування міського творчого середовища, інвестування фінансових ресурсів в творчих людей. Через створення нових робочих місць з'являється попит на творчий потенціал, розробляється та просувається інтелектуальний продукт, підтримується економічна, культурна та політична комунікації. На думку фахівців, використання творчих індустрій – це реальний вихід з кризи шляхом реструктуризації та модернізації життєдіяльності країни за рахунок підвищення її конкурентоспроможності. Водночас це й вихід з політичної кризи за рахунок нових управлінських кадрів, методів та ідей, приходу нової влади, що створює собі новий імідж завдяки націленості на вирішення соціальних проблем та постановки реальних цілей: розвитку місцевих співтовариств, їх інтеграції та діалогу.

Творчі індустрії дають можливість повному подивитися на процеси, що відбуваються в нашій країні. Сфера творчих індустрій має безліч можливостей, які добре вписуються у структуру глобалізаційних зв'язків між містами, регіонами та країнами. Творчі індустрії «запліднюють» ті сучасні зміни, що відбуваються в культурі та економіці міст, а також в інтелектуальних пошуках творчих людей. Творчі індустрії дають змогу реально працювати в інтересах громади, залучають представників всіх рівнів влади до процесу вирішення нагальних проблем суспільства в цілому. В даному процесі задіюються і сфера бізнесу, і заклади культури та громадські організації, які забезпечують формування сітьової взаємної діяльності.

На сьогоднішній день перед містами постає питання, як створити спеціальні умови для

розвитку та стимулювання прихованого міського творчого потенціалу. Американський соціолог Філ Вуд аналізує ряд чинників, які дають змогу місту перейти до виявлення та розвитку своїх творчих можливостей. В багатьох випадках міста показують певні сполучення наступних стимулів та передумов: усвідомлення кризи (в умовах кризи, коли міста досягають так званого «дна», створюється простір, в якому знаходять місце ідеї які раніше були непереконливими); поява організаційних та управлінських можливостей (наявність чіткої організаційної структури управління дає можливість втілювати ідеї в життя); зовнішні впливи (інколи міста так зайняті пошуком шляхів вирішення проблеми, що їм потрібен так званий консультант, тобто погляд із ззовні); наявність простору для творчого експерименту (мається на увазі створення можливо якогось кварталу чи дискусійного форуму де б заохочувалось інноваційне мислення); кваліфікована оцінка досягнень (наявність чинників оцінки міста у поєднанні з його аналогами); амбіції та цілеспрямованість (важливим для міста стає присутність авантюризму та підприємницького духу в одній особі чи групі людей); співучасть та збір ідей (створення у місті атмосфери яка б заохочувала людей до дебатів); події, концепції і організації-каталізатори. Філ Вуд виділяє ще один суттєвий чинник, такий як різкі політичні зміни, прихід нового керівництва, значні політичні та соціальні зміни. Варто зробити акцент на тому, що наведені вище уможливі конструкції не дають змогу достатньо зрозуміти можливості та ефективності застосування креативного підходу до управління та розвитку сучасного мегаполісу [3].

Першочерговою задачею, яка постає при виробництві та плануванні міського середовища, є створення умов для життя людини, реалізації її потреб та розвитку її інтелекту. Характерною особливістю такої розбудови стає свідоме формування елементів середовища (економічного, соціокультурного, екологічного та природного), які відповідатимуть потребам особистості. Зростає роль міста як культурного та наукового центру, і в результаті цього можна говорити про створення нового типу суспільства, яке буде базуватися на наукомісткому виробництві та на соціальних відносинах, орієнтованих на людину. На зміну економічному місту приходять «нооград».

Нооград – це поселення яке характеризується свідомою діяльністю по формуванню гармонічного міського середовища для життєдіяльності людини [11].

Насправді формування таких «нооградів» або «ноополісів» вже почалося. Даним терміном називають ті міста, які входять до «ноосфери» (від «ноосфери» В. Вернадського –

сфери розуму), та які формуються цілеспрямовано, мають вигляд збалансованої системи взаємозв'язків усієї системи життєдіяльності людини – соціальних, культурних, економічних, політичних та природних. Ноополіс – це місто, поліс, поселення, яке живе та функціонує на засадах розуму, тобто в умовах, коли люди стають свідомою геологічною силою (по В. І. Вернадському) і коли перетворення соціальності та природи не є хижацьким, а є необхідним елементом прагнення людини до життя розумного.

Формування ноосистеми – це складний та довготривалий процес. Її не можливо створити швидко, вона зростає поступово. У даній справі не виправдали себе більшість програм розвитку регіонів і основна причина цього – відсутність цілісності та системності. Такі програми забезпечують розвиток певних галузей діяльності: або соціокультурної сфери, або сфери економіки, або діяльності органів місцевого самоврядування. Оздоровчі заходи, які використовувалися на локальному рівні, виявилися неідеальними. Саме тому виникла необхідність у створенні та застосуванні комплексного підходу до вирішення проблем. По-перше, необхідне регулювання всіх елементів та підсистем міст та регіонів, по-друге – комплексне застосування усіх заходів (як матеріально-технічних, фінансово-економічних так і соціально-культурних), по-третє – спільні узгоджені дії усіх суб'єктів (органів місцевої влади, державної влади, ділових кіл, громадськості).

Використовуючи такий підхід, у розвинених країнах на базі традиційних міст та інших поселень люди створюють «нові» агломерації, «технополіси», «зоополіси». Завдяки такому підходу розвиток міст на сучасному етапі стає вихідним пунктом для розвитку держави.

«Нові» агломерації притаманні для тих регіонів, де близько розташовані один від одного невеликі міста. Вони за допомогою об'єднання своїх зусиль, можливостей та ресурсів формують регіони стрімкого розвитку. Головною їх метою є раціональне освоєння, використання та розвиток пригородів і створення єдиної системи соціального захисту, забезпечення зайнятості, надання житла тощо. Досвід «нових» агломерацій активно та досить вдало використовується у Франції.

А от, що стосується технополісу, то в центрі уваги їх створення та розвитку провідну роль відіграють дослідницькі центри нових технологій та організації, які використовують ці технології. Але розвиток високих технологій не являється самоціллю розвитку технополісу, а лише поштовхом для активізації життя співтовариства, створення інших взаємозв'язків між людьми та природою. Формування технополісів пов'язано із реалізацією ідеї «центрів рос-

ту». Вони схожі на науково-технологічні комплекси, першочерговою метою яких є освоєння нових відкриттів та винаходів, застосування їх для розробки технологій, які дають змогу створити конкурентоздатне виробництво, використовуючи, при цьому, місцеві можливості та ресурси.

Процес створення технополісів розпочинався в США, але тільки Японія змогла зробити його частиною своєї політики, яка була сформульована на державному рівні. Саме Японія в 70-ті роки розробила стратегічну лінію розвитку, основу якого складав процес використання культурного та наукового потенціалу заради процвітання їхньої нації. Ця стратегія була затверджена на державному рівні.

Що стосується зоополісу, то головною ідеєю є удосконалення технологій сільськогосподарського виробництва за допомогою запровадження нових досягнень науки. Принципи та методи функціонування зоополіса подібні до технополіса. Як приклад можна взяти зоополіс, створений у Франції (графство Кіт д'Амор). Центром зоополісу є сільськогосподарський комплекс, що спеціалізується на використанні біотехнологій у харчовій промисловості та тваринництві. Також тут створені особливі умови для спілкування людей: виділені житлові сектори, зони відпочинку, приділяється особлива увага розвитку засобів зв'язку та комунікації. Саме завдяки цим перетворенням дана місцевість стала світовим центром біотехнології та одним з провідних фінансових центрів Франції.

Для подальшого розвитку сучасного міста досвід створення ноосистеми є реальною та ефективною підставою не тільки для організації практики відродження українських сіл, міст та регіонів, а також є прикладом проектування і «вироснування» на основі творчого пошуку кращими науковими і управлінськими силами нових міських – полісних форм життя.

Підсумувавши все вищевикладене, можна сказати, що на сучасному етапі розвитку, в процесі глобалізації, надзвичайно важливим є усвідомлення того, що успішне функціонування та подальший розвиток міст та регіонів неможливі без використання їх творчості та інноваційності. На даний момент у міст залишився один ключовий ресурс без якого неможливий подальший розвиток – люди та їх розум, творчість та винахідливість. Доля міст залежить від ефективного використання творчого потенціалу громадян, тому ефективним підходом до управління сучасним містом вважається запровадження креативного підходу, який знаходить застосування творчому потенціалу, показує мешканцям міста, як думати, планувати та діяти творчо. Показує як, орієнтуючись на досягнення міських цілей, зробити своє міс-

то чи регіон кращим за допомогою культури та творчості.

Так званим наслідком використання творчості та креативного підходу стане створення ноосистем, як принципово нових форм організації людського життя. Саме вони повинні ста-

ти концентратором морального та інтелектуального потенціалу суспільства для вирішення проблем розвитку, і саме вони є вищою стадією еволюції міських поселень у цивілізаційному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию / Пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника; Общ. ред. и послесл. А. Филиппова – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
2. Возняк Т. Глобалізація як виклик людству [Електроний ресурс] / Т. Возняк. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/polit-kuchma/pre.htm>
3. Вуд Ф. Круговорот городского творчества [Електроний ресурс] / Фил Вуд. – Режим доступу: <http://www.dvinaland.ru/culture/site/Publications/EoC/EoC2004-2/04.pdf>
4. Гендовский М. Творческие индустрии: политический вызов для России [Електроний ресурс] / М. Гендовский. – Режим доступу : <http://www.creativeconomy.ru/library/prd1032.php>
5. Глобальное сообщество : новая система координат (подходы к проблеме) / РАН. Науч. сов. по ист. миров. культуры, Нац. ин-т развития, Центр геоэконом. и соц. исслед. и др.; Рук. проекта и отв. ред.: А.И.Некlessа. – СПб.: Алетейя, 2000. – 314 с.
6. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г. Білорус Д.Г. Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
7. Гончарик А. А. Политика в области творческих индустрий: зарубежный опыт и российские реалии [Електроний ресурс] / А. А. Гончарик. – Режим доступу: [http://beztemy.usu.ru/?base=mag/0007\(01_2008\)&xslt=showArticle.xslt&id=a08&doc=../content.jsp](http://beztemy.usu.ru/?base=mag/0007(01_2008)&xslt=showArticle.xslt&id=a08&doc=../content.jsp)
8. Дридзе Т. М. Человек и городская среда в прогнозном социальном проектировании / Т. М. Дридзе // ОНС (Общественные науки и современность). – М.: Наука, 1994. – №1. – С. 99.
9. Згуровский А. Войны глобализации / А.Згуровский // Зеркало недели. – 2006. – № 37(616). – С.6
10. Лэндри Ч. Креативный город / Ч. Лэндри. – М.: Изд. дом «Классика-XXI», 2005. – 399 с.
11. Русский гуманитарный интернет-университет. Словари и справочники [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.i-u.ru/biblio/content.aspx?dictid=48&wordid=196565>

Стаття надійшла до редакції 15.12.2011 р.